

บทที่ 3 ประวัติศาสตร์กีอูรา

ในบทที่ 1 และบทที่ 2 ได้กล่าวถึงวิธีการค้นหาความรู้อีกทั้งวิธีการทางประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบของงานทางประวัติศาสตร์ที่ดี แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงลักษณะงานทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นอย่างไร อุปมาอุปมัยก็ล้ายกับ ได้พูดถึงวิธีการสร้างบ้านว่าจะต้องใช้วัสดุอย่างไรบ้าง แต่ยังไม่แสดงให้รู้เลยว่าที่เรียกว่าบ้านนั้นมีสภาพเป็นอย่างใด ด้วยเหตุนี้ในบทที่ 3 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายของภาคที่ 1 จะเป็นเรื่องของคำว่า “ประวัติศาสตร์” โดยเฉพาะ

ความหมาย

ยังไม่เป็นที่คลงกันแน่ว่า “ประวัติศาสตร์” ความหมายอย่างเป็นกลาง ๆ ว่าอย่างไร ด้วยเหตุนี้เมื่อกล่าวถึงความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์” จึงมีท่านผู้รังสรรคพยายามอธิบายถึงความหมายเท่าที่ท่านผู้นั้นจะมีทัศนคติอย่างไรต่อวิชาประวัติศาสตร์ คำจำกัดความของประวัติศาสตร์จึงมีมากพอ ๆ กับที่โลกลิพตันกประวัติศาสตร์ออกมาก็เดียว

ในที่นี้ขอแยกออกให้เห็นชัด 2 ทางด้วยกัน ทางแรกได้แก่ดูจากคำศัพท์ในภาษาต่าง ๆ ที่ใช้กัน และทางที่สองจากความหมายที่นักประวัติศาสตร์ที่สำคัญทั้งไทยและต่างประเทศได้เคยกล่าวไว้

1. จากคำศัพท์ที่ใช้ ตามความหมายข้อที่ 1 เราอาจให้ความหมายของวิชาประวัติศาสตร์ ได้ดังนี้

1. ในภาษาไทย⁽¹⁾ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของประวัติศาสตร์ว่าเป็น “วิชาที่ว่าด้วยเหตุการณ์ที่เป็นมาหรือเรื่องราวของประเทศไทยเป็นต้นตามที่บันทึกไว้เป็นหลักฐาน”

2. ในภาษาอังกฤษ⁽²⁾ ตามพจนานุกรมของเว็บส์เตอร์ ฉบับ New World กล่าวถึงความหมายของ History ไว้หลายประการดังนี้

ก. เรื่องราวที่เกิดขึ้นหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้น โดยเฉพาะที่ปรากฏในรูปแบบของการบอกเล่า บกเล่า เรื่องราว และนิทาน

(1) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ, 2525) หน้า 503.

(2) Webster's New World of Dictionary of the American Language, 2nd ed. (1982).

ข. 1. เรื่องราวที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับชีวิต หรือการพัฒนาการของมนุษย์ ประเทศชาติ สถาบัน เป็นต้น

2. เรื่องราวตามข้อ ข.1. ที่ได้มีการวิเคราะห์และอธิบายอย่างเป็นแบบตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้น

ค. เหตุการณ์ในอดีตที่ได้มีการจดบันทึก

ง. วิชาที่ว่าด้วยเรื่องราวของอดีตอย่างเป็นระบบ ซึ่งได้แก่ การจดบันทึก การวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความต่อเนื่อง และการนำเสนอสิ่งที่ค้นพบออกเป็นลายลักษณ์อักษร

จ.

ฉ. เรื่องราวนอกดีต

ช. เรื่องราวที่สำคัญที่ควรค่าแก่การบันทึก

ชช.

3. ในภาษาเยอรมัน⁽³⁾ คำว่าประวัติศาสตร์ในภาษาเยอรมันตรงกับคำว่า Geschichte (เกชชเตอ) คำนี้มาจากคำกริยา Geschehen (เกเชเอน) ซึ่งมีความหมายว่า “เกิดขึ้น” เกชชเตอ หรือประวัติศาสตร์ ตามความคิดของชาวเยอรมัน จึงหมายถึง “สิ่งที่เกิดขึ้น” แล้ว

4. ในภาษากรีก⁽⁴⁾ เอโกรโdot เป็นบุคคลแรกที่ใช้คำว่า Historia ซึ่งต่อมาได้กล่าวเป็นราชศัพท์ของคำว่าประวัติศาสตร์ในภาษาตะวันตกเกือบทุกภาษา เช่น ละติน สเปน ฝรั่งเศส ฯลฯ มีความหมายว่า “การค้นคว้า” หรือ “การสอบสวน”

2. นักประวัติศาสตร์ให้คำจำกัดความ

1. อี. เยช คาร์⁽⁵⁾ กล่าวไว้ในหนังสือ “What is History?” ของเขาว่า “ประวัติศาสตร์นั้นก็คือกระบวนการอันต่อเนื่องของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักประวัติศาสตร์กับข้อมูลของเขา ประวัติศาสตร์คือบทสนทนา อันไม่มีที่สิ้นสุดระหว่างปัจจุบันกับอดีต”

2. หลุยส์ กอตส์ชอล์ค⁽⁶⁾ กล่าวถึงประวัติศาสตร์ว่า “เรื่องราวของมนุษย์ (ในอดีต) ที่กล่าวตามลำดับเวลา”

(3) Louis Gottschalk, *Understanding History: A Primer of Historical Method*, (New York, 1950) p.41.

(4) ชี.ซี. แมคคอล์ม, เอโกรโdot, แปลโดย ชำนาญ อินทุไภก (กรุงเทพฯ, 2515) แต่งการณ์ สำนักพิมพ์, หน้า (1).

(5) อี.อช.คาร์, ประวัติศาสตร์คืออะไร, แปลโดย ชาติชาย พนานานนท์ (กรุงเทพฯ, 2525) หน้า 23.

(6) Louis Gottschalk, *Loc. cit.*,

3. โรเบิร์ต วี แคนเนยลส์⁽⁷⁾ กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ก็คือภาพที่บันทึกความทรงจำในอดีตที่มีค่าของมนุษย์”

4. โรเบิร์ต โจนส์ ชาเฟอร์⁽⁸⁾ กล่าวถึงความหมายของประวัติศาสตร์หลายประการดังนี้

1. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต

2. เหตุการณ์ในอดีตที่ได้มีการจดบันทึกไว้

3. ผลงานการจดบันทึกเรื่องราวในอดีตของนักประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบอันได้แก่การเก็บรวบรวมข้อมูล ประเมินความสำคัญของข้อมูล และนำเสนอทวิเคราะห์

5. อาร์ จี คอลลิงวูด⁽⁹⁾ กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ก็คือกระบวนการแห่งการค้นหาเมื่อพบแล้วให้แสดงสิ่งที่พบออกมาก”

6. แฮรี เอลเมอร์ บาร์นส์⁽¹⁰⁾ กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์” มีความหมาย 2 ประการด้วยกัน ได้แก่

1. เหตุการณ์ในอดีตทั้งหมดของมนุษย์

2. บันทึกของเหตุการณ์ในอดีตของมนุษย์

7. เจมส์ ชาร์วีย์ โรบินสัน⁽¹¹⁾ กล่าวว่า ประวัติศาสตร์เป็น “ทุกสิ่งซึ่งเรารู้เกี่ยวกับทุกสิ่งที่มนุษย์ได้ทำ ได้คิด ได้หวัง หรือได้รู้สึก”

8. ขจร สุขพานิช⁽¹²⁾ กล่าวถึงประวัติศาสตร์ว่า “เป็นเรื่องราวของคนที่มีการจดบันทึกไว้”

(7) Robert V. Daniels, *op.cit.*, p.3.

(8) Robert Jones Shafer, *op.cit.*, pp.2-3.

(9) R.G. Collingwood, *op.cit.*, p.9.

(10) Harry Elmer Barnes, *A History of Historical Writing*, (New York, 1963) p. 3

(11) ถังใน แฟรงค์ จี วิลลิสคัน, “ขอบเขตและความมุ่งหมายของประวัติศาสตร์,” *ปรัชญาประวัติศาสตร์*, หน้า 194.

(12) ขจร สุขพานิช, “ประวัติศาสตร์และวิธีศึกษา,” *ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. 1600-2310*, (กรุงเทพฯ, 2521) หน้า 30.

9. พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ⁽¹³⁾ กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ คือ เรื่องราวว่าด้วยความเป็นไปของมนุษย์” ซึ่งประกอบด้วยลักษณะ 2 อย่าง คือ

1. เป็นเรื่องที่บังเกิดขึ้นและเสร็จสิ้นไปแล้ว

2. เป็นความจริงหรือมีหลักฐานพิสูจน์ให้เห็นเป็นความจริงและสามารถจะรวบรวมให้ต่อเนื่องกันได้ และ

1. เป็นรายงานแสดงให้เห็นถึงความจริงก้าวหน้าของมนุษยชาติทุก ๆ ทาง เช่น ในทางศาสนา จริตประเพณี เศรษฐกิจ การปกครอง และการศึกษา

2. กล่าวถึงความก้าวหน้าของมนุษย์ทั่วไป ที่มีชีวิตอยู่ในสมาคม โดยเป็นเรื่องของสมาคม ไม่ใช่เป็นแต่เรื่องของบุคคลสำคัญ ๆ เท่านั้น

3. กล่าวถึงเหตุการณ์ทุกอย่าง และข้อความจริงที่เกิดขึ้นโดยสมำเสมอ หรือ เกิดขึ้นเป็นนิยม ซึ่งเรียกว่าภาษาอังกฤษว่า Regular Facts ไม่เฉพาะแต่เหตุการณ์สำคัญหรือ เหตุการณ์พิเศษเท่านั้น

4. กล่าวถึงเหตุการณ์โดยลักษณะไม่ใช่โดยลำดับวันเดือนปีที่เกิดขึ้น เช่นถ้าจะ กล่าวถึงการสมรรถนะเรื่องหนึ่ง ก็ต้องกล่าวไปให้ตลอดลักษณะ ไม่ใช่เอาร่องอื่นไปแทรกลง

10. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ⁽¹⁴⁾ กล่าวไว้ว่า “ประวัติศาสตร์เป็นความพยายามที่จะทำ ความเข้าใจกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทุกด้าน”

11. แรมสุข นุ่มนนท์⁽¹⁵⁾ กล่าวไว้ว่า “ประวัติศาสตร์ หมายถึง การไต่สวนข้าไปให้ รู้ถึงความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษยชาติที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่งของอดีต จะนั้น ประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความคิด ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ในสังคมและสถานะเหตุการณ์ที่ส่งเสริม หรือขัดขวางวิวัฒนาการ ของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งวิชาประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของสังคม มนุษย์ทุกคน”

(13) วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง, *ปฐกฯประวัติศาสตร์*, หน้า 2, 4.

(14) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บทกล่าวนำ “ประวัติศาสตร์และปรัชญาประวัติศาสตร์,” *ปรัชญาประวัติศาสตร์*, หน้า 13.

(15) แรมสุข นุ่มนนท์, “ประวัติศาสตร์,” *วิทยาศาสตร์สังคม*, (กรุงเทพฯ, 2517) หน้า 239.

12. จิตรา ภูมิศักดิ์⁽¹⁶⁾ กล่าวไว้ว่า “โดยที่แท้จริง วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความจำเจนในการต่อสู้ทางสังคมของมนุษย์ ซึ่งวิชานี้เสมือนตัวอย่างของการต่อสู้ทางสังคม แห่งชีวิตของชนรุ่นหลัง การศึกษาประวัติศาสตร์จึงเป็นหัวใจแห่งการศึกษาความเป็นมาของสังคม เป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่การปฏิบัติอันถูกต้อง”

13. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ไทย⁽¹⁷⁾ แม้พระองค์ท่านจะไม่เคยแสดงความหมายของวิชาประวัติศาสตร์อย่างตรงๆ⁽¹⁸⁾ แต่ได้ทรงพระนิพนธ์ถึงหลักการของประวัติศาสตร์ไว้ว่า “แม้จะเอากาลกำหนดดังเป็นหลักที่จะลำดับก่อนและหลังกัน มีข้อที่ต้องถือเป็นหลัก 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เกิดเหตุการณ์อย่างไร
ส่วนที่ 2 ทำไม่จึงเกิดเหตุการณ์อย่างนั้น
ส่วนที่ 3 เหตุการณ์ที่เกิดนั้นได้ผลอย่างไร

อันนี้เป็นหลักของประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยตัวอย่าง”⁽¹⁹⁾

จากที่ได้ยกความหมายของ “ประวัติศาสตร์” มาไว้ข้างต้น พожะมองเห็นได้ว่า ความหมายของวิชาประวัติศาสตร์มีอยู่มากmany แต่ก็พอจะประมาณความอกมาอย่างเป็นกลาง ๆ ได้ดังนี้คือ “การໄต่ส่วนให้รู้ถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในช่วงได้ช่วงหนึ่งของอดีต ทั้งนี้ด้วยการร่วมมือกับศาสตร์ในสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น สังคมวิทยา มนุษย์-วิทยา โบราณคดี รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ปรัชญา เทววิทยา ตรรกวิทยา ภาษาศาสตร์ เป็นต้น”⁽²⁰⁾

(16) อ้างใน ชาญวิทย์ เกษตรคิริ และสุชาติ สรัสศ์ศรี, ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย. บทกล่าวนำ หน้า 1.

(17) กอบกีอุ สุวรรณทัต – เพียร, “การศึกษาประวัติศาสตร์ของสกุลดำรงราชานุภาพ,” ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 28–29. และความเห็นในเรื่องฐานะของพระบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ไทยใน สุลักษณ์ ศิรรักษ์, “สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ กับสกุลประวัติศาสตร์ดำรงราชานุภาพ,” รวมบทความประวัติศาสตร์, 1 (กรกฎาคม 2523) 23–51.

(18) กอบกีอุ สุวรรณทัต – เพียร, อ้างแล้ว. หน้า 35. และนิธิ เอียวศรีวงศ์, “สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับอาร์โนลด์ ทอยน์,” ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 208.

(19) อ้างใน สมเกียรติ วันทะนะ, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่. (กรุงเทพฯ, 2527) หน้า 94–95.

(20) ดู สีบแสง พրหมนบุญ, ประวัติศาสตร์ทั่วไป. (กรุงเทพฯ, 2522) หน้า 5–7.

jarik จดหมายเหตุ ดำเนิน พงคาวدار และวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์

เมื่อกล่าวถึงความหมายของประวัติศาสตร์ทำให้นึกถึงงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประวัติศาสตร์บางชนิด เช่น jarik จดหมายเหตุ ดำเนิน พงคาวdar และวรรณคดีอิงประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจทำให้เกิดความสับสนไปได้ ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงลักษณะของงานเหล่านั้นไว้พอเป็นแนวทางต่อไป

jarik จดหมายเหตุ ดำเนิน พงคาวdar วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ และงานอื่น ๆ ที่มีลักษณะอิงประวัติศาสตร์ เช่น นิยายอิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น ถ้ายึดกับความหมายของวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่างานเหล่านี้มีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากวิชาประวัติศาสตร์อย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านเนื้อหา จุดมุ่งหมาย ตลอดจนวิธีการ จึงไม่อาจเรียกได้ว่างานดังกล่าวเป็นประวัติศาสตร์ตามความหมายปัจจุบัน

1. jarik ถือได้ว่าเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ประเภทแรกที่เกิดขึ้นบนแผ่นดินไทย ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 คือนับจากอาณาจักรทวาราวดีจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น จึงค่อยเสื่อมความนิยมไป⁽²¹⁾ jarikเหล่านี้รุ่นแรก ๆ ใช้ภาษาอินเดียและภาษาамคธเป็นภาษาเขียน มาjarikเป็นภาษาไทยเพิ่มอีกภาษาหนึ่งในสมัยพ่อขุนรามคำแหง

jarikมีความหมายหลายประการ ตามความหมายที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 เป็นคำกริยา หมายถึง “เขียนรายลึกเป็นตัวอักษรบนแผ่นศิลาหรือโลหะ”⁽²²⁾ แต่ในทางประวัติศาสตร์หมายถึง

“เอกสารหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชนิดหนึ่ง ซึ่งบันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ ความเชื่อ คำสอน พฤติกรรมของสมาชิกของสังคมลงไว้บนแผ่นศิลาหรือวัสดุใดที่คงทนถาวร เพื่อให้สั่งซึ่งบันทึกไว้แน่นคงอยู่แสดงสิ่งที่เจ้าของjarikต้องการต่อจะไรหรือต่อผู้ใดแม่เมื่อเจ้าของjarikล่วงลับไปแล้ว นานเท่าอายุของjarikเอง นอกจากมีค่าเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์แล้ว jarikยังอาจจัดเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์สกุลแรกซึ่งจดเรื่องราวร่วมสมัย หรืออีกด้วยไกลข้อมเจ้าของjarikในระยะเวลาต่อเนื่องกัน”⁽²³⁾ เช่น jarikของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นต้น

(21) jarikที่พนเปงเป็น jarikทวาราวดี jarikศรีวิชัย jarikกัมพูชา jarikหริภุญชัย jarikสุโขทัย jarikคุณนาไทยและjarikศรีอุบชาและรัตนโกสินทร์ คุณภูวิกา ชลิตานนท์, อ้างแล้ว. หน้า 23-17. และ นิติ เอี่ยวครรวงค์, หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. หน้า 40-45.

(22) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, หน้า 225.

(23) นาภูวิกา ชลิตานนท์, อ้างแล้ว, หน้า 17.

2. จดหมายเหตุ ตามความหมายที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525⁽²⁴⁾ มีความหมายว่า “(1) หนังสือบอกข่าวคราวที่เป็นไป (2) รายงานหรือบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (3) เอกสารที่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือเอกชนผลิตขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักฐานและเครื่องมือในการปฏิบัติงาน ส่วนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงประทานความหมายว่า “เป็นจดเรื่องราวที่มีขึ้น อาจเป็นเรื่องอะไรก็ได้ แต่เพราเหตุที่เกิดขึ้นนั้นต้องจดจำว่าเกิดเมื่อไร”⁽²⁵⁾ ส่วน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ กล่าวว่า “หมายถึงเรื่องราวหรือผลการรายงาน คำนี้ใช้กับการรายงานเรื่องราวอย่างสั้น ๆ ในเหตุการณ์ ได้เหตุการณ์หนึ่งโดยเฉพาะ โดยปกติมักเกี่ยวกับเรื่องของสังคม”⁽²⁶⁾

โดยสรุป จดหมายเหตุก็คือ บันทึกส่วนตัวของใครคนใดคนหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นนักเดินทางราชทูตจากต่างสำนัก จดหมายติดต่อระหว่างราชสำนักต่อราชสำนักและจดหมายเหตุชาวพื้นเมือง ฯลฯ บันทึกเรื่องราวที่ได้พบเห็นในระหว่างการเดินทาง หรือขณะปฏิบัติหน้าที่หลักที่ตนได้รับมอบหมายมา⁽²⁷⁾ เช่นจดหมายเหตุวันวาระ จดหมายเหตุของหลวง จดหมายเหตุโทรฯ ฯลฯ

3. ตำนาน ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525⁽²⁸⁾ ให้ความหมายไว้ว่า “(1) เรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง (2) เรื่องรวมมนานาที่เล่ากันสืบ ๆ มา” นิธิเอียวรีวงศ์ ให้ความหมายของตำนานไว้ว่า “ได้แก่เรื่องราวหรือประวัติความเป็นมาของเมืองปูชนียสถาน บุคลกลสำคัญ ปูชนียบดุที่สืบทอดตกกันมา ทั้งโดยการจดจำบอกเล่า และรวบรวมเรียบเรียงขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร”⁽²⁹⁾ นาฏวิภา ชลิตานนท์⁽³⁰⁾ กล่าวว่า “...อาจสรุปคำจำกัดความของตำนานไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ตำนาน คือ นิทานพื้นบ้าน ซึ่งรวมหมายถึงนิทานปรัมปรา นิทานท่องถินและเทพนิยาย...

(24) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, หน้า 210.

(25) อ้างในประวัติ กษิणกอลน, วรรณกรรมประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ, 2523) หน้า 1.

(26) Charnvit Kasetsiri, *The Rise of Ayudhaya: A History of Siam in the Fourteenth and Fifteenth Centuries*. (Kuala Lumpur, 1976), p.1.

(27) ดู นิธิ เอียวรีวงศ์, หลักฐาน, หน้า 45–63.

(28) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, หน้า 343.

(29) นิธิ เอียวรีวงศ์, อ้างແล້ວ, หน้า 63.

(30) นาฏวิภา ชลิตานนท์, อ้างແລ້ວ, หน้า 107–120.

2. ดำเนิน คือ งานบันทึกประวัติศาสตร์ศาสนา อันเกิดจากความเชื่อและศรัทธา ความหวังและความกลัวที่จะรักษาระบบความเชื่อ อุดมคติ และสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาไว้มีความหวัง ความกลัว และความเชื่อ ... คือ ความหวังเรื่องโลกพระศรีอาริย์ ความกลัวชีวิต หลังความตาย ความตื่นตระหนกกับความเสื่อมและการอันตรธานของศาสนาพระโสดม ซึ่งเชื่อกันว่าจะคงอยู่เพียง 5,000 ปี หลังจากปรินิพพาน...

3. ดำเนิน คือ บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมือง กษัตริย์ราชวงศ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมในอดีต ทั้งเหตุการณ์ที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์”

โดยสรุป ดำเนินเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่อีกชนิดหนึ่ง ถือกำเนิดในรา พุทธศตวรรษที่ 20 สถานที่ของดำเนิน “ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของถิ่นฐานในภาคเหนือของไทย ก่อนหน้าอย่างจักรสุโขทัย ล้านนาไทย และอยุธยา”⁽³¹⁾ เนื้อเรื่องเป็นทั้งที่เกี่ยวกับความเชื่อของศาสนา เริ่มต้นจากประวัติศาสตร์ของพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบันและต่อไปในอนาคตจนถึง พ.ศ. 5000 รวมทั้งในเรื่องรากภัยในราชสำนักที่เกี่ยวกับศาสนา ส่วนลักษณะของดำเนินเป็นทั้งที่เล่าต่อ ๆ กันมา และที่จดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ตัวอย่างก็มี เช่น ดำเนินมูลศาสนา เป็นต้น

4. พงศาวดาร เป็นงานทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นภายหลังจากการเสื่อมของการเขียนแบบดำเนิน คือในรา พุทธศตวรรษที่ 23 ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2200-2231) ซึ่งเป็นผลมาจากการคอมมาร์กับชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวญี่ปุ่น ประกอบกับบทบาทของศาสนาอ่อนลง นักบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จึงเปลี่ยนจากเขียนประวัติศาสตร์เพื่อศาสนามาเป็นเขียนเพื่อราชสำนัก ผู้จดบันทึกก็เปลี่ยนไปจากพระมาเป็นข้าราชการสำนักโดยเฉพาะบรรดาโทรจารย์ ภาษาที่ใช้ก็เปลี่ยนจากภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาของศาสนามาเป็นภาษาไทย พงศาวดารนับว่าเป็นงานที่ใกล้เคียงกับงานที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์มากที่สุดในงานทั้งหมดที่กล่าวมา

(31)เดวิด เก วี้ยะจ, “การเขียนประวัติศาสตร์ไทยแบบดำเนินและพงศาวดาร,” แปลโดย อานันท์ กาญจนพันธุ์, วารสารธรรมศาสตร์, ๖ : ๑ (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๑๙), ๓.

พงศาวดารมีความหมายแตกต่างอย่างตรงกันข้ามกับคำนาน ในขณะที่คำนานเป็นเรื่องราวของศาสนา และมีการบันทึกรายพระนามขององค์พระมหาภัตตริย์ที่เข้ามา มีส่วนช่วยทำให้บารมีฐานะอยู่บ้าง ในทางกลับกันพงศาวดารเป็นเรื่องราวของพระมหาภัตตริย์ตลอดจนบุคคลภายในราชสำนักเป็นสำคัญ ทั้งนี้จะเห็นได้จากความหมายของคำว่าพงศาวดารที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525⁽³²⁾ ที่ว่าเป็น “เรื่องราวของเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับประเทศไทย หรือพระมหาภัตตริย์ผู้เป็นประมุขของประเทศไทยนั้น”

นอกจากนี้ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์⁽³³⁾ ยังได้ให้ความหมายของพงศาวดารสอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับดังกล่าวไว้ว่า

“แหล่งมาจากการคำว่า “วงศ์” สมทบทกับคำว่า “อวตาร” และคำ “อวตาร” นี้ หากปราศจากในที่ใดแล้วย่อมแสดงว่าต้องมีอะไรเกี่ยวกับการแบ่งภาคของพระเป็นเจ้ามาจุติปฏิสินธิในมหชาติโลกของเรานี้ ... ดังนั้นอะไร ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประเทศไทยนี้ ... ก็มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพระราชกิจงานกิจ พระราชกรณียกิจ และเหตุการณ์อื่น ๆ รอบ ๆ องค์พระราชา มากกว่าที่จะเกี่ยวกับประชาชนคนไทยอันเป็นแค่เพียงพสกนิกรของท่านเท่านั้น”

พงศาวดารที่สำคัญ ๆ ก็มีอย่างเช่น พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ และพระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ เป็นต้น

5. วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ งานประพันธ์ประเทหนึ่งที่เป็นได้ทั้งงานร้อยแก้ว และร้อยกรอง ถึงแม้จะมีคำว่าประวัติศาสตร์เสริมเข้ามาด้วย ก็ไม่ได้ทำให้ลักษณะและจุดมุ่งหมายดังเดิมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรมากนัก นอกจากจะทำให้คุณเนื้อเป็นเรื่องจริงขึ้นมากกว่าวรรณกรรมธรรมชาติ อีกทั้น

ลักษณะและจุดมุ่งหมายที่สำคัญของวรรณกรรม ได้แก่⁽³⁴⁾

1. เป็นงานประพันธ์ที่มีคุณค่าในด้านศิลปะแห่งการใช้ถ้อยคำ
2. มีเนื้อเรื่องที่สร้างขึ้นจากจินตนาการ มิใช่การบรรยายข้อเท็จจริง

(32) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, หน้า 563.

(33) สุกิจ นิมมานเหมินทร์, “การใช้และความสามารถที่จะใช้ประวัติศาสตร์ในประเทศไทย,” ปรัชญาประวัติศาสตร์, หน้า 210–211.

(34) อ้างใน เสริมจิต สิงหเสนี, ความรู้เบื้องต้นในเรื่องวรรณคดีอังกฤษและวรรณคดีเมริกัน, (กรุงเทพฯ, 2518), หน้า 4. ดูเพิ่มเติม วิเศษ วิเชียร, ประวัติศาสตร์ศื่อตะไคร. (กรุงเทพฯ, 2523) หน้า 33–34.

3. ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง
4. ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดมโนภาพเกินออกไปจากที่พะรรณนาไว้ในบทประพันธ์ งานประพันธ์ประเทกหนึ่งก็มีอย่างเช่น ละครรำและสันติภาพ ของ ลิโอ ตอลสโตย และสีแฝดคืนของ หม่อมราชวงศ์ คีกุทธร์ ปราโมช เป็นต้น

โดยสรุป พอกล่าวได้ว่า

1. Jarvis เตกต่างจากประวัติศาสตร์ เพราะ Jarvis⁽³⁵⁾

1. ไม่มีการตีความข้อมูล หรือพยายามเอาใจให้เข้าไปถึงแก่นแท้ของเหตุการณ์ หากแต่เป็นเพียงการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งได้มาจากการสนับสนุนโดยตรงของผู้บันทึก “ท่านนั้น”

2. นิยมบันทึกเรื่องใกล้ตัวมากกว่า

3. นิยมแทรกลักษณะของอิทธิปักษีหาริย์และความเชื่อทางศาสนาลง

2. จดหมายเหตุแตกต่างจากประวัติศาสตร์ เพราะ

1. เป็นเพียงรายงานสั้น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความทรงจำเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้อง “ท่านนั้น”

2. โดยปกติบันทึกในรูปจดหมายเหตุไม่เป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณะชน

3. ดำเนินแตกต่างจากประวัติศาสตร์ เพราะดำเนิน⁽³⁶⁾

1. เน้นเรื่องราวของศาสนา โดยมีราชสำนักเข้ามายึดเป็นส่วนประกอบ

2. ข้อมูลที่นำมาใช้ส่วนใหญ่มาจากคำบอกเล่า และมักเป็นข้อมูลที่เกิดจากความเชื่อ และครั้งชา

3. การบรรยายนิยมใช้ภาษาที่ஸະສລວຍตามอย่างภาษาในวรรณคดี

4. บันทึกเหตุการณ์ตามลำดับเวลาเกิดก่อนหลังอย่างเคร่งครัด

4. พงศาวดารแตกต่างจากประวัติศาสตร์ เพราะพงศาวดาร⁽³⁷⁾

1. เป็นเรื่องของบุคคลชั้นสูงและเพื่อบุคคลชั้นสูงเท่านั้น โดยมุ่งพระราชประวัติ และการลำดับราชธรรมภูมิ

(35) รายละเอียดดู นาฏวิภา ชลิตานนท์, อ้างแต้ว, หน้า 102–104.

(36) รายละเอียดดู เรื่องเดียวกัน, หน้า 189–211.

(37) รายละเอียดดู เรื่องเดียวกัน, หน้า 271–292.

2. เป็นงานที่ร่วบรวมข้อเท็จจริงในลักษณะที่ต่อเนื่องกันตามเวลา
3. เชื่อในเรื่องของนิหาริย์ดังเช่นด้าน
4. ส่วนใหญ่ใช้สำนวนและภาษาของวรรณคดีเป็นภาษาเขียนซึ่งเดียวกับการเขียนแบบด้าน

5. นิยมเรื่องใกล้ตัวมากกว่าที่จะศึกษาหรือค้นหาแนวความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนรวม

5. วรรณกรรม⁽³⁸⁾ เชิงประวัติศาสตร์แตกต่างจากประวัติศาสตร์ เพราะวรรณกรรมหรือวรรณคดี

1. มุ่งสร้างจินตนาการ อารมณ์มากกว่าชั้นวางไว้ซึ่งความจริง
2. เน้นความไฟแรงของภาษามากกว่า

นอกจากนี้ยังมีบันทึกประจำปีหรือบันทึกความทรงจำ⁽³⁹⁾ ซึ่งเข้าข่ายงานในลักษณะอารีกหรือจดหมายเหตุ มากกว่าที่จะเป็นงานทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์เกิดมาได้อย่างไร

โดยทั่ว ๆ ไปเมื่อามว่า ประวัติศาสตร์เกิดขึ้นมาเมื่อไร คนส่วนใหญ่ซึ่งรวมทั้งนักชาตินิยมและผู้มีความเชื่อและศรัทธาในศาสนา⁽⁴⁰⁾ ก็จะตอบว่า เกิดมาตั้งแต่เมื่อโลกมีกำเนิด จะด้วยพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้าง หรือด้วยการรวมตัวของมวลสารต่าง ๆ และเมื่อยืนตัวจนเกิดเป็นโลกก็ตาม นั้นหมายความว่าเมื่อมีโลกก็ยอมเกิดประวัติศาสตร์ขึ้นมาแล้ว คำตอบเช่นนั้นอาจจะกินความกว้างเกินไปและไม่ถูกต้องนัก จะเป็นประวัติศาสตร์ได้หรือประวัติศาสตร์จะเกิดขึ้นได้นั้น อย่างน้อยจะต้องมีเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นมาก่อน โดยเหตุการณ์นั้นต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่มีบทบาทในสังคมหรือเป็นตัวอย่างตัวแทนพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความคิด ใจกันนั้นต้องมีการจดบันทึกเหตุการณ์นั้น ๆ ลงเป็นลายลักษณ์อักษรตามสมัยนิยม และสุดท้ายต้องมีการตีความหมายเหตุการณ์นั้น ๆ เพื่อค้นหาความหมายที่แท้จริงที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมนั้น ๆ หงค์คำกล่าวของ ปิยนาถ บุนนาค⁽⁴¹⁾ ที่ว่า

(38) วรรณกรรม หมายถึง งานหนังสือทั้งหมด ส่วนวรรณคดีหมายถึง หนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าเด่นดี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 732.

(39) นิธ เอียวศรีวงศ์, อ้างແล້ວ, หน้า 77-78.

(40) ຕູ ເງິນ ຫົຣິທຍ, ວິວພນາກາກການປົກກອງຂອງເຈັນ, (ກຽງເທິພາ, 2517) หน้า 1-3.

(41) ປິບນາດ ບຸນນາຄ, อ้างແລ້ວ, หน้า 64-65.

“ประวัติศาสตร์จะเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัยดังนี้

ขันแรก ต้องมีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้น ซึ่งมีมากและเกิดขึ้นตลอดเวลา

ขันที่ 2 เนื่องจากเหตุการณ์หรือพฤติกรรมนั้นมักถูกลืม ซึ่งต้องมีผู้บันทึก ผู้สังเกต และผู้จดจำและสิ่งที่บันทึกจะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ขันที่ 3 เมื่อเกิดหลักฐานแล้ว เป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ที่จะต้องรวบรวม ตรวจตรา พิจารณา ไตร่ตรอง และเรียบเรียงขึ้นตามความจำและความเข้าใจ”

ลักษณะการมองประวัติศาสตร์

ถึงแม้ว่าประวัติศาสตร์จะเกิดและแพร่หลายเป็นที่รู้จักทั่วไปเป็นเวลากว่า 2,000 ปี และมีนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญหลายคน มีผลงานทางประวัติศาสตร์เขียนออกมาก่อนอ่านหลายพันเล่ม และหลาย ๆ เรื่อง แต่เมื่อมองถึงลักษณะการมองประวัติศาสตร์ อันหมายถึง วิธีการมองคุณเด็ดของนักประวัติศาสตร์แต่ละคนนั้น เราย่อมแบ่งได้ออกเป็นลักษณะที่เด่นชัด 3 ประเภท ด้วยกัน ได้แก่

1. การมองอดีตอย่างชื่นชม หรือที่เรียกว่าการมองอย่างผู้หลงใหลในอดีต “ได้แก่ผลงานประเกทยกย่องเหตุการณ์ในอดีตว่าเป็นสิ่งที่พร้อมไปทุกอย่าง เหมาะสมแก่การนำมาเป็นตัวอย่างหรือแบบอย่างเพื่อการปฏิบัติตาม ตัวอย่างก็มีอย่างเช่นผลงานของนักประวัติศาสตร์สมัยฟินฟูคิลปวิทยาการ ที่ยกย่องสภาพความเป็นไปของกรีกโรมันว่าเป็นยุคที่มีความเจริญในทุกด้าน หรือผลงานของพลตรีหлевงวิจิตร wrath กการ ที่ท่านมองว่า สมัยสุโขทัยเป็นยุคที่ดีพร้อมไปทุกอย่างไม่ว่าจะในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้นว่า เมื่อกล่าวถึงระบบทาง ไฟร่องไทย แท่นที่จะเห็นว่าเป็นระบบสังคมที่อยุติธรรม ท่านกลับกล่าวว่า “เป็นระบบการปกครองแบบเทวดาปกครองสัตว์”⁽⁴²⁾ หรือเมื่อกล่าวถึงสถาบัตยกรรมของสุโขทัย ท่านกล่าวด้วยความปิติยินดีว่า

“เมื่อเราพิจารณาดูถูกวัตถุที่พ่อขุนรามคำแหงสร้างจะเห็นว่า ทำได้อย่างแปลกประหลาดมหัศจรรย์ เช่น วัดศรีชุม ซึ่งเป็นตึกใหญ่มหึมา ฝาผนังหนาจนมีช่องในฝาผนังให้คนเดินจากข้างล่างถึงข้างบนได้ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นวัตถุอันใดทำได้ถึงปานนั้น สุโขทัย

(42) อ้างใน อัจฉราพร กนุกษ์สมัย, “แนวการเรียนประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวิทยาการ,” ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 282.

เป็นเมืองของขอม ถาวรวัตถุที่ขอมสร้างไว้ก็เป็นแต่รูปปรางค์ พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงคิดแบบก่อสร้างใหม่เป็นแบบของไทย ดังจะเห็นตัวอย่างคือเจดีย์ใหญ่วัดมหาธาตุ ซึ่งตั้งอยู่ในท่ามกลางพระนครกับวิหารแบบสีเหลี่ยมสูงใหญ่ เช่นที่วัดชุม ซึ่งเป็นแบบที่แปลงและไม่มีใครเหมือน”⁽⁴³⁾

หรือการศึกษาในประโภคที่เป็นที่รู้จักกันดีว่า “สุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว... โคโรครัก้า ม้าค้า โคโรครัก้าวว ค้าควาย ค้า” เป็นต้น

2. การมองอุดีตอย่างดูถูกเหยียดหยาม ได้แก่การมองอุดีตว่าไม่มีสิ่งใดที่น่ายกย่องทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเลวร้ายไปหมดในทุก ๆ ด้าน งานลักษณะดังกล่าวก็มีอย่างเช่นงานของนักประวัติศาสตร์ในสมัยพื้นฟูศิลปวิทยาการที่มองภาพที่ปรากฏในช่วงของสมัยกลางว่าเป็นบุคคล คือเป็นบุคคลที่มีนุชช์ย์ถูกอิทธิพลคำสั่งสอนของศาสนามาบังสติปัญญาของมนุษย์ไปทั้งหมดหรือทำนองเดียวกับนักเขียนในสำนักมาร์กชิตต์ และที่มาร์กช์เองที่เคยกล่าวไว้ในหนังสือคำประกาศคอมมิวนิสต์ ว่า “ประวัติของสังคมทั้งหมดเท่าที่เคยมีมาตราบจนปัจจุบันนี้ (นอกจากประวัติสังคมชุมชนบรรพกาล-เอียงเกลส์เพิ่มเติม) ล้วนแล้วแต่เป็นประวัติการต่อสู้ทางชนชั้นทั้งสิ้น อิสระชนกับทาส ผู้ดีกับไพร่ เจ้าของที่ดินกับทาสกสิกร เจ้าของโรงงานกับคนงาน พูดสั้น ๆ ก็คือ (สังคมนี้เป็นสังคมของผู้ขึ้นยิน) ผู้กดขี่และผู้ถูกกดขี่ได้อยู่ในฐานะที่เป็นปฏิบัติกันตลอดมา”⁽⁴⁴⁾ หรือเช่นการมองอุดีตโดยเฉพาะในสมัยกลางในเรื่องสถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างเสียดสีของนักประวัติศาสตร์ยุครัฐแจ้งเป็นต้น

3. การมองอุดีตอย่างเป็นกลาง ได้แก่ ผลงานที่ศึกษาอุดีตและแสดงภาพของอุดีตอย่างตรงไปตรงมาดังกับที่เกิดขึ้นจริง ๆ โดยที่ผู้ศึกษาต้องวางแผนตัวเป็นกลางด้วยการตัดความรู้สึก นึกคิด ตลอดจนทุกสิ่งที่เราเรียกรวมว่าเป็น “คุณค่าในสังคม” ออกให้หมด วิธีการเช่นนี้ผู้เริ่มคือ รังเก นักประวัติศาสตร์ชาวเยอรมันในศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีแนวความคิดว่าประวัติศาสตร์ได้แก่ “การไม่ใช้ความรู้สึกผิดชอบตามมาตรฐานของคนปัจจุบันหรือความมีคติในการตัดสินอุดีต หากแต่ต้องบรรยายภาพของอุดีตเหมือนกับที่เกิดขึ้นจริง ๆ”⁽⁴⁵⁾ หรืออีกข้อความหนึ่งที่ว่า

(43) อ้างใน เอลียา พันธุ์สีดา, หลักวิจิตรภาพและการออกแบบศ้านประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ, 2520) หน้า 240-241.

(44) วี. ไอ. เลนิน, ฐานทางประวัติศาสตร์ของลัทธิมาร์กช์, กลุ่มงานนวัตกรรมพิมพ์, (กรุงเทพฯ, 2523) หน้า 31.

(45) Harry Elmer Barnes, *op.cit.*, p.246.

ประวัติศาสตร์ต้องไม่ “ยกย่องผู้ที่ทำดีแล้ว หรือทำให้ผู้อิดกล้ายเป็นผู้ถูก”⁽⁴⁶⁾ จากนั้นแนวความคิดของรังเกที่ให้มองอดีตอย่างที่เกิดขึ้นจริง ๆ ก็แพร่หลายไปทั่วโลกและสหราชอาณาจักร สำหรับประเทศไทยก็เริ่มจากพระบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ไทย⁽⁴⁷⁾ ตลอดไปจนถึงนักประวัติศาสตร์รุ่นต่อ ๆ มา เช่น พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ และนักประวัติศาสตร์ในเวลาเดียวกันที่มหาวิทยาลัยส่วนหนึ่ง เป็นต้น

การที่นักประวัติศาสตร์มองขบวนการของอดีตในลักษณะดังกล่าว เกิดมาจากการอิทธิพลสิ่งแวดล้อมของบุคคลหรือสมัยนั้น ๆ⁽⁴⁸⁾ ซึ่งสามารถกำหนดความคิดของมนุษย์ผู้อยู่ในสภาพดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า ความคิดของคนที่แสดงออกมาเป็นความคิดที่ถูกต้อง และทำให้ละเอียดเบี่ยงเบี้ยนการที่ดีไป ทั้งนี้จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม งานที่ถูกที่ควรจึงถูกนำเสนอเป็นงานที่ขาดคุณค่าไป อิทธิพลดังกล่าวในทางประวัติศาสตร์จึงอาจเปรียบเทียบได้กับว่า เป็น เครื่องพันธนาการที่สำคัญที่ทำ ผู้มีความสามารถไม่อาจผลักดันตัวเองให้ขึ้นสู่จุดสูงสุดทางอาชีพได้ หรือที่เรียกว่า หลุมพรางทางประวัติศาสตร์นั้น พอจำแนกออกได้ 4 ประการคือ

1. การเวลา หมายถึงบุคคลหรือสมัยที่นักประวัติศาสตร์ผู้นั้นมีชีวิตอยู่ การเวลาที่สังคมนั้น ๆ มีคุณค่าในสังคมอย่างไร คุณค่าในสังคมย่อมหล่อหลอมให้สมาชิกของสังคมมีความคิดที่คล้อยตามไปด้วย นั่นหมายถึงรวมทั้งนักประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเช่นกัน ตัวอย่าง เป็นต้นว่า สังคมของเรานั้นกำลังเรียกหาความเป็นประชาธิปไตย ผู้ใดที่กระทำการตรงกันข้ามย่อมถูกประณาม หรือมนุษย์ในอดีตกับในปัจจุบันก็ย่อมมีความคิดแตกต่างกันไปเช่นกัน ตัวอย่างเช่นการเขียนประวัติศาสตร์ในสมัยกลางเป็นต้น

2. สถานที่ นอกเหนือจากการเวลาหนึ่ง ๆ จะมีอิทธิพลต่อนักประวัติศาสตร์ สถานที่ หรือภูมิลำเนาของผู้บันทึกประวัติศาสตร์ก็มีอิทธิพลต่อการเขียนประวัติศาสตร์เช่นกัน ซึ่งเราอาจแยกออกเป็นว่า ในสังคมชั้นสูง กับสังคมชั้นต่ำ ในสังคมเมืองกับสังคมชนบทสภาพแวดล้อมย่อมต่างกัน นักประวัติศาสตร์ที่เป็นสมาชิกของชนชั้นสูงย่อมมองหรือยอมรับภาษาผลประโยชน์ของฝ่ายตนไว้ ทำนองเดียวกับผู้ที่เป็นสมาชิกของชนชั้นต่ำก็ย่อมจะรักษาผลประโยชน์ของ

(46) Herbert Butterfield, *Man on His Past: The Study of the History of Historical Scholarship*, (Cambridge, 1969) p.93.

(47) กอบกี๊อ สุวรรณทัด – เพียร, “การศึกษาประวัติศาสตร์ของสกุลคำรงราชานุภาพ,” ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 32–35.

(48) ดู สมเกียรติ วันทะนะ, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่, หน้า 144–156.

ชนชั้นตนไว้ เช่น กัน ตัวอย่างก็มี เช่น การเขียนประวัติศาสตร์ของโรมัน โดยเฉพาะ ลิว และ ตาซิส เป็นต้น

3. ประสบการณ์ หมายถึง ความจัดเจนที่เกิดจากการกระทำหรือได้พบเห็นมา มุ่งยัง เราเมื่อได้ปฏิบัติภาระ เช่น ใจอย่างหนึ่งมาเป็นประจำตลอดเวลาอันยืนนาน โดยไม่มีผู้ใด คัดค้าน หรือถูกคัดค้าน แต่ชนส่วนใหญ่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันตลอดมา และไม่มีการแก้ไขจนกลับ เป็นไปเกิดแห่งความรู้ ถือว่าเป็นสิ่งดีงามและในที่สุดก็ยอมรับว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้นไป หรือถือว่าเป็นวัฒนธรรมของการเขียนประวัติศาสตร์ไป ตัวอย่างได้แก่ การเขียนประวัติศาสตร์ ของจีนนับตั้งแต่เชิงจืดเป็นต้นมาจนกระทั่งถึงการเข้ามายึดอำนาจของราชวงศ์หมา เจอ ตุ้ง อย่างไรก็ดี ในสารานุรักษ์จีนหรือได้หันในปัจจุบันเองส่วนใหญ่ยังคงยึดถือวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ แนวทางของเชื้อสาย

4. แนวความคิด ข้อนี้ได้แก่ความรู้ที่นักประวัติศาสตร์ได้รับการเล่าเรียนศึกษา มาสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง หรือถ้าเราจะเรียกว่า สำนักการศึกษา ก็คงจะไม่ผิดอะไร ยิ่งใน ปัจจุบันโลกเรา มีการแบ่งแยกความคิด แตกออกเป็น 3 ค่าย อันได้แก่ โลกเสรี โลกคอมมิวนิสต์ และโลกที่ 3 เรา ยิ่งมองเห็นความแตกต่างในการเขียนประวัติศาสตร์มากขึ้นในโลกค่ายทั้ง 3 ก็มีความคิดที่แยกแยะกันออกไป ในขณะที่โลกที่ 1 หรือโลกเสรี สนับสนุนชนชั้นนายทุน โลกคอมมิวนิสต์ ก็หันไปสนับสนุนชนชั้นกรรมมาชีพในโลกที่ 3 ก็กำลังเรียกร้องให้ชาติที่เคย เป็นเพื่อนของลัทธิจักรวรรดินิยมรวมตัวกันต่อสู้ลัทธิจักรวรรดินิยมสมัยใหม่ แนวทางหลักของ การที่จะรักษาผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายซึ่งแสดงออกมาในรูปของความคิด ย่อมมีอิทธิพลหนึ่ง นักประวัติศาสตร์ในชาติของตน และในที่สุดก็จะสะท้อนออกมายังการเขียนประวัติศาสตร์ นั่นเอง เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ ที่สะท้อนแนวความคิดของสำนักมาร์กซ์ เมื่อเขียนหนังสือ “โฉมหน้า ศักดินาไทย”⁽⁴⁹⁾ หรือจากการที่พระบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ไทย ทรงเปลี่ยนแปลงวิธีการ เขียน “จากแบบบอกเล่าธรรมดามาเป็นการวิเคราะห์”⁽⁵⁰⁾ หรือในกรณีที่พระบาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพัทธ์ “ประวัติศาสตร์” แทนที่จะเรียกว่า พงศาวดาร เพราะทรงเห็นว่าลักษณะของวิชาประวัติศาสตร์แตกต่างกว่าพงศาวดาร เป็นต้น

(49) ดู งานที่ กัญจนพันธุ์, “วิธีการเขียนประวัติศาสตร์ของ จิตร ภูมิศักดิ์,” รวมบทความประวัติศาสตร์ 3 (พฤษภาคม 2524), 54–86.

(50) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “วิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ ไทย, หน้า 4.

ความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์

เราทราบไปแล้วว่า ประวัติศาสตร์เกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อมนุษย์เริ่มมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ในระยะแรก ๆ นั้น ประวัติศาสตร์ยังไม่มีความสำคัญใดที่เด่นชัดขึ้นมา หากแต่เป็นเพียงการบันทึกเพื่อความทรงจำเล็ก ๆ น้อย ๆ ในสิ่งที่ตนมองเห็นกันในระหว่างบรรดาผู้บันทึก เช่นภาพบนแผ่นหินที่เป็นรูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ ตลอดจนภาพที่พบเห็นได้จากสภาพแวดล้อม มาถึงในสมัยกรีกในสมัยโรมัน ถึงแม้การเขียนประวัติศาสตร์จะพัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ แต่ถ้ามองถึงจุดมุ่งหมายของวิชาประวัติศาสตร์แล้ว ก็ยังไม่มีลักษณะที่จะแสดงให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์มีความสำคัญเพื่อการพัฒนาซึ่วิตมนุษย์แต่อย่างใด ทั้งนี้ดูได้จากผลงาน Historia ของ เอโรโดเตส ที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของประวัติศาสตร์ที่เขาเขียนขึ้นมาว่า

“เพื่อผลในที่สุดว่า การล่วงไปแห่งเวลาจะไม่ทำให้ปฏิบัติการของมนุษย์ลืมเลือนไป หรือกิจการสำคัญ ๆ และผู้พิควงซึ่งพวกเหล่านี้บ้าง พากบาร์บานเรียนบ้าง ประกอบ ขึ้นนั้นจะไม่เสื่อมกิตติศัพท์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เพื่อให้ระลึกได้ถึงเหตุที่ชนชาติเหล่านี้ ต้องรับผุ่งกัน”⁽⁵¹⁾

มาในสมัยกลาง นักประวัติศาสตร์เริ่มมองเห็นความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ และถูกนำมาใช้เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีกว่า โดยให้ประวัติศาสตร์เป็น “แสงสว่างนำทาง มนุษย์ไปสู่พระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า”⁽⁵²⁾ ต่อจากสมัยกลางเป็นต้นมา ประวัติศาสตร์ เพิ่มความสำคัญขึ้น นั่นหมายความถึงมนุษย์เริ่มเห็นความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ และ รู้จักนำวิชาประวัติศาสตร์มาใช้ในทางเดินทางหนึ่งเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ด้วยเหตุ นี้เอง ประวัติศาสตร์จึงกลายมาเป็นเครื่องมือ “ที่นำดีดีที่ผ่านการกลั่นกรองแล้วมาเป็นฐาน เพื่อสร้างความจริงก้าวหน้าในปัจจุบันและต่อไปในอนาคต”⁽⁵³⁾

จากการที่ได้เห็นถึงความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ดังกล่าว จึงได้มีนักประวัติศาสตร์ ที่สำคัญหลาย ๆ คน ได้กล่าวไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังตัวอย่างที่ปรากฏต่อไปนี้

1. โรเบิร์ต วี แคนเนยลส์ กล่าวไว้ในหนังสือ “Studying History: How and Why” ว่า “เมื่อประวัติศาสตร์ก็คือภาระของดีต่อันมีค่าของมนุษย์ เมื่อขาดประวัติศาสตร์ไป เราคงไม่ อาจวัดคุณค่าของมนุษย์ได้ เพราะประวัติศาสตร์จะให้คำตอบที่ว่าเราเป็นใคร มาจากที่ได้ได้ ดีกว่างานชั้นอื่น ๆ”⁽⁵⁴⁾

(51) ยี ชี เมคคอลล์, อ้างแล้ว, หน้า 1.

(52) R.G. Collingwood, *op.cit.*, p.48.

(53) Arthur Marwick, *op.cit.*, p.3.

(54) Robert V. Daniels, *op.cit.*, p.3.

2. จูลส์ อาร์. เบนจามิน กล่าวไว้ในหนังสือ “A Student’s Guide to History” ว่า “ประวัติศาสตร์จะช่วยไขข้อสงสัยที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของท่าน เพราะประวัติศาสตร์ก็คืองานที่รวมบทเรียนทุกบทของอดีตไว้”⁽⁵⁵⁾

3. ชิเชโร กล่าวว่า “ผู้ที่ไม่รู้จักอดีต คือผู้ที่ไม่รู้จักโ途”⁽⁵⁶⁾

4. อาร์เธอร์ มาร์วิก⁽⁵⁷⁾ กล่าวไว้ในหนังสือ “The Nature of History” ว่า

“ประโยชน์ของประวัติศาสตร์แยกได้เป็น 2 ประเดิม

1. ทำหน้าที่ตอบคำถามเรื่องราวของตนเองอีกทั้งเป็นตัวเชื่อมระหว่างอดีตกับปัจจุบัน
สังคมกับสังคม และวัฒนธรรมกับวัฒนธรรม

2. ตอบสนองความอยากรู้อยากรเหมือนเรื่องราวของมนุษย์ในอดีต

5. เสท้อน ศุภโสภณ กล่าวไว้ในบทความชื่อ “เมืองไทยไม่มีประวัติศาสตร์?” ว่า
“มนุษย์เราที่เกิดมาไม่รู้จักพงศ์แผ่เหล่ากอโคลตเรหง้าของตนเอง ไม่รู้จักศิลปวัฒน-
ธรรมและเอกลักษณ์ของตนเองกันบ้างว่าเสียชาติเกิด ไม่มีภูมิรู้สติปัญญาสมกับที่ได้
ชื่อว่า “มนุษย์” ไม่มีความรู้สึกอลาญไยดีได ๆ ต่อความเป็นไปของชาติบ้านเมือง
ได้เต่อยู่เปลืองข้าวสุกสนุกไปวันหนึ่ง ๆ ขาดความชabantซึ่งต่อสถานบันเพื่อความดำเนิน
คงอยู่ของสังคม จนอยู่ในปลักดักดาน เอotaตัวรอตไปได้วัน ๆ ก็พอใจแล้ว ไม่มีการ
คิดถึง “พรุ่งนี้”

สถานภาพของมนุษย์ดังกล่าว呢 ไม่มีความผิดแยกแตกต่างไปจากเดิมรัฐบาล
เท่าใดนัก อย่างเดี๋ยมีความคิดย่อานเพียงแค่มนุษย์สมัยหนิน

วิชาความรู้ที่จะช่วยแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ก็คือ
วิชาประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานของสังคมศาสตร์ทุกสาขา
ครอบคลุมไปทั่วทุกแขนงวิชา ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษย์-
ศาสตร์ ถ้าชาติใด สังคมใดไม่มีประวัติศาสตร์ของตนที่ถูกต้องแน่นอน ชาตินั้นก็จะ
มีวิชาสังคมศาสตร์สมบูรณ์ยังไม่ได้

(55) Jules R. Benjamin, *op.cit.*, pp.2-3.

(56) ข้างใน Arthur Marwick, *op.cit.*, p.9

(57) *Ibid.*, p.10.

ประวัติศาสตร์ได้ให้บทเรียนอันวิเศษแก่มนุษย์ในการดำเนินชีวิต ในปัจจุบัน ทั้งในส่วนตนของและสังคม จนมห้ามอำนาจของชาติเคยถือเป็นคติกันมาว่า การที่บ้านเมืองของเขารอดพ้นความล้มลงมาได้เสมอทุกสมัยนั้นก็ เพราะเขามีนักประวัติศาสตร์อยู่ในวงการรัฐบาล-รัฐสภาพลดมา

...นอกจากนี้ คนที่ขาดภูมิรู้ทางประวัติศาสตร์ยังเป็นคนที่ลืมชาติ-ชาญชาติ ได้ง่าย ง่ายต่อการปลุกระดมให้ למายต่อคำปฏิปัตดเท็จได้สารพัด”⁽⁵⁸⁾

6. พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ⁽⁵⁹⁾ กล่าวไว้ในหนังสือ “ปฐกถาประวัติศาสตร์” ว่า “1. ทำให้รู้เรื่องราวของคนโบราณ ว่าเจริญขึ้นอย่างไร เสื่อมลงอย่างไร อะไรเป็นเหตุแห่งความเจริญ ความเสื่อม ความรุ่วัณนี้เราอาจนำมาใช้เป็นประโยชน์ได้มาก เพราะความเป็นไปในโลกย่อมมุนวิญญาทางเดิม ดังที่มีภาษิตในภาษาอังกฤษ ว่า “History repeats itself”
 2. รู้จักเลือกเหลี่ยมและความคิดของมนุษย์ อันเป็นการเพิ่มพูนความฉลาดขึ้นในตัวผู้เรียน
 3. ทำให้มีความมานะพยายามโดยได้เห็นตัวอย่างอันดีงามในประวัติศาสตร์
 4. ทำให้มีศีลธรรมอันดี เพราะประวัติศาสตร์ย้อมแสลงให้เห็นชัดอยู่ทุกกาลทุกสมัย ว่าคนทำดียอมได้ผลดี ทำชั่วย่อมได้ผลร้าย เนื่องจากเหตุนี้วิชาประวัติศาสตร์ จึงนับเป็นธรรมศาสตร์ (Moral Science) อันหนึ่ง
 5. ทำให้มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง และยังเกิดความคิดกว้างขวางโอบอ้อมอารี เพราะประวัติศาสตร์เต็มไปด้วยเรื่องของผู้เสียสละประโยชน์ตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น อนึ่งการเห็นโลกมาก รู้จักโลกมาก ย่อมทำให้มนุษย์มีใจกว้างขวางไม่คับแคบ”
7. นิธิ เอียวครีววงศ์ และอาคม พัฒยะ⁽⁶⁰⁾ กล่าวไว้ในหนังสือ “หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” ว่า

“1. เพื่อให้มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของตนเองและสังคม ได้ วิชาประวัติศาสตร์จึงมีคุณค่าที่สอนให้รู้วิธีการที่จะเข้าใจสิ่งแวดล้อมทางสังคม อย่างมีประสิทธิภาพ

(58) เสื้อ ศุภโภสกน, “เมืองไทยไม่มีประวัติศาสตร์”, สยามรัฐ, 3 พฤษภาคม 2523, หน้า 3.

(59) วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง, ปฐกถาประวัติศาสตร์, หน้า 7-9.

(60) นิธิ เอียวครีววงศ์ และอาคม พัฒยะ, หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย, หน้า 24-26.

2. ...รู้ว่ามนุษย์สามารถทำอะไรได้และไม่สามารถทำอะไรได้ รู้ว่าภายใต้เงื่อนไขอะไรที่ทำให้มนุษย์ทำอะไรได้ และภายใต้เงื่อนไขอะไรที่มนุษย์ไม่สามารถทำอะไรได้...
3. ...สอนให้รู้ถึงอดีต ... และทำให้คนที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์เข้าใจความคิดของคนอื่น ๆ ในสังคมนั้น ๆ ได้กระจงแจ้งขึ้น
4. ... วิชาประวัติศาสตร์เน้นความสำคัญของการขัดอคติ ไม่มีความเป็นพากพ้องในเรื่องศึกษา จึงวางแผนวิธีศึกษาให้ดีก็อในเหตุผลเป็นใหญ่ ให้รู้จักตรวจสอบและวัดนำหนักความน่าเชื่อถือของหลักฐาน การคิดอย่างเที่ยงธรรมและเป็นกลางอย่างแท้จริงนี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการศึกษาวิชาการทุกแขนง..."

กล่าวโดยสรุป พอก็จะแยกความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ออกได้เป็น 4 ประการ ใหญ่ ๆ ด้วยกันดังนี้⁽⁶¹⁾

1. ประวัติศาสตร์ทำให้เรารู้จักตนเอง การรู้จักตนของหมายความรวมถึงตนเองในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และตนเองในฐานะที่เป็นสังคมส่วนใหญ่ของสังคมโลก การไม่รู้จักตนเองจะทำให้เราเกลียดคนหลักลอย เป็นคนแบกหน้าในสังคมของตนเอง ไม่สามารถแยกออกได้ว่าอะไรที่ทำได้และอะไรที่ทำไม่ได้ ไม่อาจได้ชิมรสแห่งความหอมหวานรวมทั้งสร้างความภาคภูมิใจในความเจริญของทุก ๆ ด้านในสังคมที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นมา สังคมใดที่มีความเก่าแก่ย่อมต้องมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน อันมีค่าควรแก่การจดจำ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ ประวัติศาสตร์จะเป็นผู้สร้างความภาคภูมิใจ เช่นนั้นให้เกิดขึ้น อีกทั้งยังทำให้ตนเองสามารถปรับตัวเข้ากับคนกลุ่มใหญ่ได้อย่างสันติสุข โดยไม่รู้สึกตะขิดตะขวางใจ

2. ประวัติศาสตร์สอนให้เราเป็นคนดีด้วยคำว่า “ประวัติศาสตร์ชี้ร้าย” นั้นก็หมายความว่า มนุษย์รายย่อมกระทำการณ์ใด ๆ ช้ำ ๆ ชาด ๆ อยู่ตลอดเวลาจากพฤติกรรมดังกล่าวก็ย่อมจะมองเห็นว่า มนุษย์สามารถใช้วิชาประวัติศาสตร์นำนายอนาคตได้ดังกับวิชาโทรศัพท์ ความคิดดังกล่าวในปัจจุบันถือว่าเป็นความคิดที่ผิดเนื่องจากมนุษย์เราเป็นสัตว์ที่มีมันสมอง มีความคิดอ่าน รู้จักผิดรู้จักถูก ดังนั้นมนุษย์ย่อมจะไม่กระทำผิดในสิ่งที่เคยผิดพลาดไปแล้ว มนุษย์จะคิดหาหนทางใหม่ที่ดีกว่าเสมอ ด้วยเหตุนี้ประวัติศาสตร์จึงไม่อาจชี้ร้ายได้ เมื่อประวัติศาสตร์ไม่ชี้ร้าย มนุษย์ก็ไม่อาจทำนายอนาคตได้

⁽⁶¹⁾ คูเพิ่มเดินใน Michael Howard, "The Lessons of History", *The History Teacher*, 15.4 (August 1982)

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่า ประวัติศาสตร์จะไม่ช้าร้อย แต่ประวัติศาสตร์สามารถใช้เป็น ประโยชน์ในการคาดการณ์ หรือคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่าผลจะต้องเป็นไปตามที่คาดคะเนเสมอไป แต่อาจเป็นแนวทางได้ ทั้งนี้โดยวิธีการศึกษาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เกิดก่อนและให้อดีตช่วยส่องทางให้อนาคตนั้นเอง เป็นต้นว่า ถ้าเราเห็นรถถังของมาวิ่งกลางถนนในယามดึก เข้าล้อมสถานที่สำคัญ ๆ ไว้ ย่อมเป็นเครื่องหมายให้เห็นแล้วว่าต้องมีเหตุการณ์ที่ไม่พึงปราศนาเกิดขึ้น หรือถ้ารัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่มีภัยหมมอยู่เป็นเวลานานได้สำเร็จดังเช่นที่ปรากฏในรัฐบาลก่อน ๆ ความเชื่อถือของประชาชน ก็อาจจะหมดไป เป็นต้น หรือนัยหนึ่งก็คือทำให้เราจัดคิดตัดสินพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ได้นั่นเอง

3. ประวัติศาสตร์สอนให้เป็นคนขยัน มนุษย์เราสร้างประวัติศาสตร์ทุก ๆ นาที นักประวัติศาสตร์จึงจำเป็นต้องติดตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลกอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะได้ไม่เป็นผู้หลัง การหยุดไปแม้เพียงวินาทีเดียว ก็อาจทำให้บุคคลผู้นั้นกลับเป็นคนแปลกหน้าในสังคมได้ ประวัติศาสตร์จึงช่วยทำให้นักประวัติศาสตร์ต้องกลับเป็นคนขยัน ด้วยติดตามเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา โดยไม่รู้สึกตัว นอกจากนี้ ตัวอย่างของประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความสำเร็จในชีวิตของบุคคลต่าง ๆ เป็นสมือนเครื่องกระตุ้นและเป็นแบบอย่างที่คนรุ่นหลังจะได้ปฏิบัติตาม

4. ประวัติศาสตร์เป็นรากฐานให้ศาสตร์ในสาขาวิชารื่น ๆ ศาสตร์ในสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภาษา อุลฯ จะพัฒนาไปข้างหน้าได้ ก็ต้องอาศัยวิชาประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์จะบอกถึงข้อผิดพลาดในสิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว เช่น เราจะมีประชาธิปไตยได้ หากต้องทราบก่อนว่า เมตตากรรมมีข้อเสียอย่างไร เป็นต้น

ปรัชญาประวัติศาสตร์

คำว่า “ปรัชญาประวัติศาสตร์” เป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดย วอลเตอร์ นักปรัชญาประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสเป็นผู้นำมาใช้เป็นคนแรก ซึ่ง อาร์. จี. คอลลิงวูด กล่าวว่า “เป็นคำใหม่ก็จริง แต่ในความหมายแล้วก็ไม่แตกต่างไปกว่างานประวัติศาสตร์เชิงวิจารณ์ หรือเชิงวิทยาศาสตร์ที่มีมาแต่ก่อนแต่อย่างไร นัnek็คือ สนับสนุนให้นักประวัติศาสตร์หันมาใช้ความคิดของตนให้มาก แทนที่จะไปลอกเลียนแนวความคิดของนักประวัติศาสตร์ในอดีต”⁽⁶²⁾ มาในรูปป้ายศตวรรษที่ 18 เชเกลและนักประวัติศาสตร์อีกจำนวนหนึ่งได้กล่าวถึงคำนี้อีก โดยมีความหมายถึง “ความเป็นสาがらหรือที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์โลก” และอีกครั้งใน

(62) R.G. Collingwood, *op.cit.*, p. 1

ศตวรรษที่ 19 โดยนักประวัติศาสตร์กลุ่มโพสิติวิสต์⁽⁶³⁾ ที่ใช้ปรัชญาประวัติศาสตร์ในความหมายถึงการค้นหาภูมิประเทศที่ว่าด้วยการพัฒนาทางบัญญาของมนุษย์โดยอาศัยประวัติศาสตร์เป็นแก่นนำ ความคิดดังกล่าวปรากฏอย่างเด่นชัดในผลงานของกองต์ ๒ เสเมด้วยกันได้แก่ Course of Positivist Philosoply (ค.ศ. 1830-1842) และ System of Positivist Politics (ค.ศ. 1851-1854)

ถึงแม้คำว่า “ปรัชญาประวัติศาสตร์” จะถูกใช้กันในความหมายที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เอง ก็ยังกล่าวว่าปรัชญาประวัติศาสตร์ “หมายถึงการศึกษาในเรื่องของความคิดว่า ประวัติศาสตร์นั้นเขียนขึ้นมาอย่างไร สะท้อนให้เห็นอะไร แต่ละบุคคลจะสมัยแนวความคิดทางด้านประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร พูดง่าย ๆ ก็คือเขียนขึ้นมาทำไม เพื่ออะไร และมีจุดประสงค์นั้นปลายอย่างไร”⁽⁶⁴⁾ แต่ก็พอที่จะสรุปได้ว่า ถ้าจะทำให้คนตัดสินใจได้ เรา ก็จำเป็นจะต้องใส่เชือเพลิงให้ ในทางประวัติศาสตร์ ถ้าจะทำให้ข้อมูลเคลื่อนที่เป็นขบวนการที่เป็นเอกภาพทางประวัติศาสตร์ได้ ก็จำเป็นจะต้องใส่เชือเพลิงเข้าไป เช่นกัน และเชือเพลิงทางประวัติศาสตร์นี้เองที่เราเรียกว่า ปรัชญาประวัติศาสตร์ เพราะฉะนั้นปรัชญาประวัติศาสตร์ ก็คงจะตรงกับคำกล่าวของ ปิยนาถ บุนนาค ที่ว่า คือ “พลังที่ผลักดันให้มนุษย์ทำสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ หรือเป็นพลังผลักดันที่อยู่เบื้องหลังแห่งพฤติกรรมของมนุษย์”⁽⁶⁵⁾ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๖ ทฤษฎีด้วยกันคือ

(63) ผู้นำคนสำคัญของสำนักปรัชญากลุ่มนี้ได้แก่ ออคุสต์ กองต์ (ค.ศ. 1798-1857) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส แนวความคิดหลักได้แก่ ปฏิเสธการค้นหาความรู้แท้จริงด้วยวิธีการทางอภิปรัชญา และหันมาให้ความสำคัญกับประสบการณ์และวิธีการทางวิทยาศาสตร์แทนรายละเอียดดู Ibid., pp.126-133.

(64) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ปรัชญาประวัติศาสตร์ไทย, ปรัชญาประวัติศาสตร์, หน้า 306. กนอันดู Richard Dyche, “Historical Explanation and the Aims of History,” รวมบทความประวัติศาสตร์, ๖ : 17-18. กนกวงศ์ระหว่าง, แรงผลักประวัติศาสตร์ รวมบทความประวัติศาสตร์, ๖ : 1-14. Jules R. Benjamin, op.cit., pp. 11-12. อาร์. จี คอลลิงวูด, อ้างใน ประวัติศาสตร์คืออะไร, หน้า 15. และสืบแสง พรหมบุญ, ปรัชญาประวัติศาสตร์ ปรัชญาประวัติศาสตร์ หน้า 135-147.

(65) ปิยนาถ บุนนาค, อ้างแล้ว, หน้า 65. และรายละเอียดดู ธนาศ อาการน์สุวรรณ, “ตลอดอยู่กับคลีคลีของประวัติศาสตร์รุสเซีย,” ปรัชญาประวัติศาสตร์ในสังคมและสังคมภาพ, (กรุงเทพฯ, 2523) หน้า (29)-(39), และ ลิโอ ตลอดอย, อ้างแล้ว, หน้า 1-119.

1. ຖຸຫົງວິກາສນາ ນັກປະວັດທີຄາສົກໃນກຸລຸມຄາສນາຊື່ເປັນກຸລຸມທີ່ເກົ່າແກ່ທີ່ສຸດແລະມາມີບທບາກມາກອີກຮັງໃນສົມຍັກລາງ ຕາມຄວາມເຂົ້ອຂອງກຸລຸມເຫັນວ່າ ປະວັດທີຄາສົກກີ່ຄືວ່າເຮື່ອງຮາວຂອງມຸນຸຍົນທີ່ຈະຕ້ອງປະບົບດີຕາມເຈັດນີ້ຈຳນັງຂອງພຣະຜູ້ເປັນເຈົ້າ ເມື່ອປະວັດທີຄາສົກເປັນເຮື່ອງຂອງຄາສນາ ລັກຄໍາສັ່ງສອນຊື່ເສດງອອກໃນຮູບຂອງຄວາມເຂົ້ອສື່ອຈິງມີຄວາມສຳຄັນແລະນຳເຂົ້າມາໃຊ້ເປັນປັບປຸງໃນການເຂົ້າມາ ເຊັ່ນ ການເຂົ້າມາປະວັດທີຄາສົກຂອງສົມຍັກລາງ ທີ່ເປັນເຮື່ອງຂອງພຣະຜູ້ເປັນເຈົ້າ ເປັນຕົ້ນ

2. ຖຸຫົງຜູ້ນໍາ ມີມຫານຸ່ຽນ ນັກປະວັດທີຄາສົກທີ່ຈັດໂຢູ່ໃນກຸລຸມນີ້ໄດ້ແກ່ຜູ້ທີ່ມີຄວາມເຂົ້ອວ່າເຫຼຸດການຟີ່ທີ່ເກີດຂຶ້ນໄມ່ວ່າຈະໃນທາງດ້ານຄວາມເຈົ້າຍຫຼືຄວາມເສື່ອມລັວແລ້ວແຕ່ເປັນພລມາຈາກການກະທຳໂດຍຕຽນຂອງບຸກຄລໄດ້ບຸກຄລໜີ່ທີ່ມີຄວາມສຳຄັນ ເຊັ່ນ ກຽມໂຮມເສື່ອມພຣະຈັກພຣະດິ-ໂນໂປ່ງຜູ້ທີ່ມີຈົວປາລັກ ທີ່ອກຮູ່ງຄວິບຍາຮອດພັນຈາກເງື່ອມມືອຂອງພມ່າໄດ້ພຣະພຣະປີ້ຈາກຂອງສົມເຕັ້ງພຣະນະຄວມທ່າຮານ ເປັນຕົ້ນ

3. ຖຸຫົງວິກົມຄາສົກ ນັກປະວັດທີຄາສົກໃນກຸລຸມນີ້ສື່ອວ່າສພາພວກມິຄາສົກ ເຊັ່ນ ຖຸມາກາສກົມປະເທດ ຄວາມສູງຄວາມຕໍ່ຂອງພື້ນທີ່ ມີບທບາກທ່ອການພັນນາກາຮົາຂອງມຸນຸຍົນ ເຊັ່ນ ປະເທດທີ່ມີອາກະຮັອນ ປະຊາກຈະມີຄວາມເກີຍຈົກວ້ານແລະຈະເປັນປະເທດທີ່ດ້ອຍພັນນາ ຕຽບກັນຂ້າມໃນປະເທດທີ່ມີອາກະຫຼອນບຸ່ນຄ່ອນຂ້າງໜ້າ ປະຊາກຈະເປັນຜູ້ທີ່ມີຄວາມໝັ້ນໝັ້ນແບ່ງ ແລະເປັນປະເທດທີ່ເຈົ້າຍຫຼືການໂຍ່ງປະເທດໄທ້ຂັດແຍ້ງກັບລາວ ນັກປະວັດທີຄາສົກແນວກົມິຄາສົກຈະອ້າງວ່າເປັນພຣະປະເທດທີ່ 2 ມີອານາເຂົ້າຕົດຕ່ອກັນ ເປັນຕົ້ນ

4. ຖຸຫົງຄວາມກ້າວໜ້າທາງວິທີຍາຄາສົກ ໄດ້ແກ່ນັກປະວັດທີຄາສົກທີ່ໄໝຄວາມສຳຄັນ ກັບຄວາມເຈົ້າຍກ້າວໜ້າທາງດ້ານວິທີຍາຄາສົກ ວ່າເປັນພັ້ນທີ່ທີ່ໃຫ້ປະເທດນີ້ ເຈົ້າຍກ້າວໜ້າເຊັ່ນເປັນຕົ້ນວ່າ ປະເທດສຫະຫຼວງອາເມືດ ແລະປະເທດໂຫຼວຽກຮູ່ຕະຫຼາດເຫັນ ເປັນປະເທດທ່ານ້າຈພຣະສາມາດຜລິຕະເບີດປ່ຽນແປງ ແລະມີໄວ້ໃນກອບຄອງເປັນຈຳນວນມາກ ທີ່ເປັນກຸລຸມທີ່ມີກຸລຸມ ເປັນປະເທດຜູ້ນໍາໃນຄຕວຣະທີ່ 18 ເປັນພຣະວ່າອັງກຸນເປັນຄູນຍົກລາງຄວາມເຈົ້າຍຫຼືການດ້ານອຸດສາຫກຮົມທີ່ເຮົາເຮືອກວ່າຢຸດແໜ່ງການປະບົບດີຫຼາຍກົດໆ ເຊັ່ນເອງ

5. ຖຸຫົງເສຣະຫຼວງກິຈ ເປັນຖຸຫົງທີ່ແພ່ວໜ້າໃນຄຕວຣະທີ່ 19 ແລະ 20 ໂດຍມາຮັກເກີດມາໃຫ້ຢ່າງຈົງຈັງໃນການອົບນາຍປາກກົມກາຮົາທາງສັງຄມ ຕາມຖຸຫົງນີ້ ການເປັນປັບປຸງແປ່ງເກີດມາຈາກຄວາມຂັດແຍ້ງທາງດ້ານເສຣະຫຼວງກິຈ ອັນໄດ້ແກ່ ຄວາມໄດ້ປັບປຸງແລະເສີຍປັບປຸງທາງດ້ານເສຣະຫຼວງກິຈຈະຮ່ວ່າຜູ້ເປັນເຈົ້າຂອງປັບປຸງກົມກາຮົາ ກັບຜູ້ທີ່ໄມ່ໄດ້ເປັນເຈົ້າຂອງປັບປຸງກົມກາຮົາ ແລະຈາກຄວາມໄມ່ຢຸດທິຮຣມຈະມີການຕ່ອສູ້ແລະໃນທີ່ສຸດກີ່ຈະນຳໄປປູ້ສັງຄມທີ່ດີກວ່າ

6. ทฤษฎีสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา เป็นทฤษฎีที่ใหม่ที่สุด นักประวัติศาสตร์ในกลุ่มนี้เน้นการนำความรู้ทางด้านสังคมวิทยาและมนุษยวิทยามาช่วยอธิบายประสบการณ์ของมนุษย์ ด้วยเหตุผล ประวัติศาสตร์ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ และประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านจึงจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ และมีความเป็น “สากล” มากกว่า

อย่างไรก็ตี จูลส์ อาร์ เบนจามิน⁽⁶⁶⁾ กล่าวถึงปรัชญาประวัติศาสตร์ ไว้ว่า มืออุปถัมภ์ 3 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีวัฒนธรรม ตามความคิดของนักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้ชี้ส่วนใหญ่อยู่ในสมัยโบราณจนกระทั่งถึงสมัยโรมัน เชื่อว่า ประวัติศาสตร์จะช้าร้อยตลอดเวลา กล่าวง่าย ๆ ก็คือว่า พลังที่จะก่อให้เกิดประวัติศาสตร์นั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลง และมนุษย์ก็ต้องย้ายอุปถัมภ์กันทื่อยุคตลอดเวลา

2. ทฤษฎีความต้องการของพระผู้เป็นเจ้า ตามความคิดของนักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้ เชื่อว่า ประวัติศาสตร์ถูกควบคุมโดยพระเจ้า ความจริงและความเชื่อมเกิดมาจากการต่อสู้ระหว่างความดีกับความเลวร้าย แต่ในที่สุดผู้คนความดีจะเป็นฝ่ายชนะ ความเชื่อเช่นนี้อยู่ในสมัยกลาง

3. ทฤษฎีว่าด้วยการก้าวหน้า ตามความคิดของนักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้ ประวัติศาสตร์ของมนุษย์จะพัฒนาไปในทางที่ดีกว่าเสมอ ความก้าวหน้าเป็นผลมาจากการความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาและการต่อสู้เพื่อเอาชนะธรรมชาติของมนุษย์มากกว่าเป็นไปตามบัญชาของพระผู้เป็นเจ้า ความคิดดังกล่าวเริ่มปรากฏตั้งแต่ราชตรร万物ที่ 18 และมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

นักประวัติศาสตร์

เมื่อกล่าวถึงคำว่า ประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่ามีความหมายจำนวนมากหรือเท่ากับจำนวนของนักประวัติศาสตร์ เมื่อมามีการถือคำจำกัดความของคำว่า นักประวัติศาสตร์ ก็คงจะได้ความหมายมากเช่นเดียวกัน เป็นต้นว่า โรเบิร์ต โจนส์ ชาเฟอร์ กล่าวไว้ว่า “นักประวัติศาสตร์ก็คือผู้ที่เก็บรวบรวมข้อมูล ... และร่วมมือกับนักวิชาการสายอื่น เช่น นักวิทยาศาสตร์สังคม นักปรัชญา และอื่น ๆ อธิบายปรากฏการณ์ของมนุษย์ในสังคม เพื่อเป็นแนวทางต่อไปในอนาคต”⁽⁶⁷⁾ หรือผลตรีหลวงวิจิตรภาพการ กล่าวไว้ว่า นักประวัติศาสตร์ก็คือผู้ที่ทำ

(66) Jules R. Benjamin, *op.cit.*, pp. 11-12.

(67) Robert Jones Shafter, *op.cit.*, pp. 9-10.

“การบันทึกและรายงานอย่างตรงไปตรงมา”⁽⁶⁸⁾ ซึ่งในที่นี้คงไม่อาจกล่าวได้หมด จึงขอสรุปอย่างกว้าง ๆ ว่า นักประวัติศาสตร์ก็คือผู้ที่ทำการถ่ายทอดอดีต แต่จะมีลักษณะอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลที่มีต่อนักประวัติศาสตร์ผู้นั้น อันได้แก่ กาลเวลา สภาพที่ ประสบการณ์ รวมทั้งแนวความคิด

ประวัติศาสตร์นิพนธ์

คำว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์”⁽⁶⁹⁾ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Historiography แปลคร่าวๆ ได้ว่า ประวัติศาสตร์การเขียนประวัติศาสตร์ นั้นหมายความว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์ เป็นการศึกษาถึงวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์รุ่นก่อน ๆ การกล่าวแต่เพียงเท่านั้นคงไม่ได้ให้ความหมายที่น่าพอใจ จึงควรขยายคำกล่าวของนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญมาไว้เพื่อเป็นแนวทางต่อไป

1. หลุยส์ กอตส์ชอล์ด กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์คือ “วิธีการเขียนประวัติศาสตร์จากข้อมูลที่ผ่านวิธีการทำงานประวัติศาสตร์ อันได้แก่การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล สรุปให้เห็นความสำคัญหรือลดความสำคัญของข้อมูล และจึงเรียกจำดับเหตุการณ์ออกมานา”⁽⁷⁰⁾

2. อาร์เชอร์ มาร์วิก กล่าวไว้ว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์คือการศึกษางานเขียนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะงานเขียนของนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญ โดยศึกษาว่าทำไว้จึงเขียนเช่นนั้น และตีความหมายออกมานา”⁽⁷¹⁾

3. กอร์รอนสกี้ กล่าวไว้ว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์คือการศึกษาวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์แต่ละคน และการตีความหมายทางประวัติศาสตร์”⁽⁷²⁾

(68) อ้างใน สุเทพ สุนทรเกสช, “ความสำนึกเกี่ยวกับอดีตของมนุษย์,” ปรัชญาประวัติศาสตร์, หน้า 89.

(69) เดิมที่มีผู้ใช้คำว่า “ประวัติธรรม” หรือไม่ก็ “ประวัติธรรมนา” แต่ในปัจจุบันนิยมใช้ประวัติศาสตร์นิพนธ์แทน

(70) Louis Gottschalk, *op.cit.*, p. 48.

(71) Arthur Marwick, *op.cit.*, pp. 31-34.

(72) อ้างใน วนิดา ครองยางถูร, อ้างแล้ว, หน้า 2.

4. ริชาร์ด จอห์นสันและคนอื่น ๆ กล่าวไว้ว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ ก็คือการศึกษาแนวความคิดของนักประวัติศาสตร์ที่มีต่อประวัติศาสตร์มากกว่าศึกษาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์”⁽⁷³⁾

5. เฮอร์เบิร์ต บัตเตอร์ฟิลด์ กล่าวไว้ว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไม่ใช่แต่การเขียนเรื่องราวของนักประวัติศาสตร์เก่า ๆ เท่านั้น แต่ต้องศึกษาถึงการพัฒนาการภายในของวิชาประวัติศาสตร์ นำการพัฒนาของประวัติศาสตร์มาสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ทั่วไป และวิชาการแขนงอื่น ตลอดจนศึกษาสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบกระเทือนต่อวิชาประวัติศาสตร์”⁽⁷⁴⁾

โดยสรุป ประวัติศาสตร์นิพนธ์ หมายถึง การศึกษาถึงการพัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งการศึกษาถึงผลงานแต่ละชั้นของนักประวัติศาสตร์ ที่สำคัญของแต่ละยุค โดยพิจารณาในด้าน แนวทางการเขียน การวิเคราะห์ ข้อมูล การใช้หลักฐาน สิ่งที่น่ายกย่องและน่าตำหนิ รวมทั้งปรัชญาที่นำมาใช้ในการเขียนด้วย.

(73) Richard Johnson and others, *Making Histories : Studies in Historical-Writing and Politics*, (London, 1982) pp. 8-10.

(74) Herbert Butterfield, *op. cit.*, p.2.